

Kansliavdelningen

SOCIALTJÄNSTFÖRVALTNINGEN

Handläggare: Berit Jernberg
Tfn: 08-508 25 039

TJÄNSTEUTLÅTANDE
2004-06-22

SOCIALTJÄNSTNÄMNDEN
2004-06-22
DNR 201-0001/2002

Till
Socialtjänstnämnden

Finansiering av verksamheten Vändpunkten vid Ersta diakonisällskap.

Förslag till beslut

Socialtjänstnämnden beslutar att frågeställningen i budget 2003 om framtida finansiering av Ersta Vändpunktens verksamhet är besvarad med detta tjänsteutlåtande.

Eddie Friberg

Sammanfattning

Sedan starten 1986 har Ersta Vändpunkten bedrivit pedagogisk verksamhet i gruppform för anhöriga till personer med alkohol-/drogberoende. Verksamheten har kommit att inriktas allt mer på barngruppsverksamhet, barn till missbrukande föräldrar.

Enligt officiella siffror räknar man idag med att tio procent av våra barn växer upp med en nära anhörig med alkohol-/drogberoende. Detta innebär att två till tre barn i varje klass växer upp med denna problematik.

Ersta Vändpunkten är idag mycket etablerade med sin verksamhet och känd bland breda folklager. Ersta Vändpunkten har under åren allt mer befast sin ställning som kunskaps- och utbildningscenter inom området.

Staden ger verksamheten stöd i form av bidrag sedan år 1999. I budget och verksamhetsplan för 2003 fick socialtjänstförvaltningen i uppdrag att se över det finansiella stödet till Ersta Vändpunkten då det är viktigt att verksamheten kan arbeta med en långsiktig planering.

Bakgrund

I 2003 års budget/verksamhetsplan för socialtjänstnämnden står att läsa:
”socialtjänstnämnden beslutar att ge förvaltningen i uppdrag att undersöka förutsättningarna för framtida finansiering av Ersta Vändpunkts verksamhet.” samt ” Ersta Vändpunkt bedriver en verksamhet som är viktig för staden. Det är angeläget att denna verksamhet kan arbeta med långsiktig planering. Utformningen av det finansiella stödet till Ersta Vändpunkt skall därför ses över”

Ersta Vändpunkten inkom med ansökan om verksamhetsbidrag för första gången år 1999. Ärendet bordlades vid två tillfällen och återremitterades till juridiska enheten för prövning. I juridiska avdelningens yttrande står att några formella hinder för bidragsgivning ej föreligger, men att ett upphandlingsförfarande är ett alternativ. Förvaltningens ståndpunkt var då att verksamheten som bedrivs på Ersta Vändpunkten är att anse som professionell och att om den skulle stödjas borde den upphandlas. Vidare att Ersta Diakonisällskap hade betydande egna fria kapitaltillgångar som skulle kunna användas till fortsatt verksamhet.

1999-09-23 beviljade Socialtjänstförvaltningens organisations och föreningsutskott 1 mkr till Ersta Vändpunkten för första gången. 2000 till 2004 har verksamheten beviljats 1 mkr per år i verksamhetsbidrag.

Ersta Vändpunkten har under perioden 1999- 2004 erhållit allt mindre av ekonomiskt stöd från Ersta Diakonisällskap och har därför bl.a. tvingats minska ner på lokalerna vid två tillfällen. Man har hela tiden kö till sina grupper, för närvarande 225 personer. Man försöker hänvisa de köande till andra liknande verksamheter.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts av socialtjänstförvaltningens kansliavdelning.

Verksamheten

Så som den beskrivs av Ersta och som den är känd:
Ersta vändpunkten är en social verksamhet inom Ersta diakonisällskap. Verksamheten vänder sig sedan starten 1986 till anhöriga till personer med ett alkohol-/drogberoende. Verksamheten syftar till att ge kunskap om hur alkohol-/drogberoende påverkar individ och familj och drivs utifrån pedagogiska program i grupp.

Programmen bygger på erfarenheter från familjeprogram enligt Minnesota-modellen och Erstas erfarenhet från anhängigprogram.

Minnesotamodellen är en behandlingsmodell med grund i Anonyma Alkoholisters Tolvstegsprogram. Det har fått sitt namn genom sin framväxt i Minnesota, USA, i slutet av 1940-talet och början av 1950-talet. Den präglas av respekt för individen, en tro på hennes förmåga att ta eget ansvar samt innehåller en uttalat andlig dimension. Minnesotamodellen uppmuntrar individen att hitta och utveckla egna värderingar för att skapa ett liv med innehåll och kvalitet.

Utmärkande för Minnesotamodellen är också att se alkohol-/drogberoende som en sjukdom vilken i förlängningen blir en familjesjukdom, dvs. att hela familjen blir påverkad av någons drickande/drogande.

Ersta vändpunkt är idag ett kunskaps- och utbildningscenter och detta har kommit att bli en betydande del av verksamheten.

Ersta vändpunkt startade med grupper för vuxna anhöriga till personer med alkohol-/drogberoende. Verksamheten har utökats till att omfatta även barn och tonåriga anhöriga. Man har även startat föräldragrupper och grupper för pappor i tillfrisknande.

Programmen löper terminsvis med start i januari respektive augusti.

2003 deltog 186 personer i gruppverksamhet på Ersta. 96 av dessa var barn, 58 vuxna deltog utifrån sitt föräldraskap. Övriga deltog i grupp för anhöriga vuxna. Förutom detta hade man 170 enskilda samtal.

Genomgång av barngruppsverksamheter i Stockholm

Stiftelsen KFUM - Fryshuset erbjuder grupper för tonåringar och likaså gör Maria ungdom. Flera stadsdelar har också möjlighet att erbjuda gruppverksamhet för barn till missbrukande föräldrar. Det skiljer dock mellan stadsdelarna och inom stadsdelarna från tid till annan.

Förenklat kan man påstå att de barn som går i gruppverksamhet i stadsdelarna oftare är kända av socialtjänsten men att de barn som går på Ersta kommer dit direkt på anhörigs initiativ.

Vid en förfrågan till preventionssamordnarna i samtliga stadsdelar 2004-03-24 så svarade de enligt nedan, på frågan om de kände till om det bedrevs gruppverksamhet för barn till missbrukande föräldrar i deras stadsdel:

Bromma - köper platser från Ersta.

Hägersten - har verksamheten Vågen för barn till missbrukande föräldrar.

Katarina - Sofia – använder sig av/hänvisar till Ersta.

Kungsholmen – har inga egna grupper.

Liljeholmen - har inget.

Norrmalm - hänvisar till Ersta.

Rinkeby, Spånga – Tensta, har gemensamt verksamheten Solrosen.

Skarpnäck – egna grupper för barn till missbrukande föräldrar samt separerade föräldrar.

Skärholmen - har grupper för barn till frånvarande föräldrar (missbruk) innefattar även psykiskt sjuka föräldrar.

Östermalm - söker vid behov på annat håll.

Detta innebär sammanfattningsvis att av de 11 stadsdelar som valde att svara på frågan: om stadsdelen driver gruppverksamheter för barn till missbrukande föräldrar, så har fyra stadsdelar egna verksamheter. Tre uppger att de köper platser alternativt hänvisar till Ersta. En stadsdel uppger att den söker stöd för sina barn på annat håll. Tre stadsdelar berättar att de inte har någon gruppverksamhet.

Utbildningar för gruppledare

Förutom på Ersta Vändpunkten finns det utbildningar enligt Rädda barnens modell för gruppledare. Sedan 1994 har Ami Arnell och Inger Ekblom, förgrundsfigurer inom området, drivit gruppledarutbildningar för personal som arbetar med barn och tonåringar i familjer med missbruksproblematik. Utbildningen utgår från den modell för samtalsgrupper som utarbetats av Rädda Barnen med boken: "När mamma eller pappa dricker" som material. En handbok i att arbeta i grupp med barn till alkoholister. Från och med hösten 2001 arrangerar stiftelsen Barn och Ungdomsforum utbildningen. Man erbjuder dock inga grupper utan utbildar endast ledare som sedan arbetar över hela landet. Det finns även privata aktörer som utbildar blivande gruppledare.

Förslag till tobaks-, alkohol- och narkotikapolitiskt program för Stockholms stad – S.T.A.N. – programmet.

I tjänsteutlåtande till Socialtjänstnämnden daterat 2003-11-14, ligger som förslag till beslut bl.a. "att föreslå kommunfullmäktige att anslå medel för att garantera finansieringen av stadsdelsnämndernas preventionssamordnare". Tillsättandet av lokala preventionssamordnare påbörjades i staden 2002-01-01 och idag har samtliga stadsdelsnämnder lokala preventionssamordnare. Dessa har inte ett uttalat uppdrag att arbeta för att gruppverksamheter för barn till missbrukande föräldrar kommer till stånd utan detta är upp till barn och ungdomsavdelningarna i stadsdelarna.

Enligt S.T.A.N. programmet är prioriterade inriktningar då det gäller barn och ungdom följande.

- "Att stadsdelsnämnder skall erbjuda riktade insatser för barn till föräldrar med missbruksproblem eller psykiska funktionshinder."

- ”Barn till missbrukande föräldrar eller till psykiskt funktionshindrade föräldrar är en särskilt viktig grupp att uppmärksamma. Staden skall erbjuda insatser i form av bland annat gruppverksamheter för dessa barn.”
- ”Frivilligorganisationernas arbete är oerhört viktigt i det förebyggande arbetet och vid insatser i ett tidigt skede.”
- ”Kvinnliga missbrukare med barn skall särskilt uppmärksammas.”
- ”Stadsdelsnämnderna och socialtjänstnämnden skall erbjuda hjälp och stöd till anhöriga och framförallt barn till missbrukare.”

Länsstyrelsen

Under tre år 2001-2003 fanns medel att ansöka om hos Länsstyrelsen för ”insatser för barn till missbrukare och barn i familjer där våld och övergrepp förekommer mellan vuxna”. Syftet med projektmedlen var att utveckla gruppverksamheter för ovan nämnda grupper. År 2002 hade 21 miljoner fördelats på 63 projekt. Det är inte möjligt att säga om dessa projektmedel har fått någon permanent effekt vad det gäller utvecklandet av barngrupper. Det går inte att se att stadsdelarna i Stockholms stad har haft någon framträdande eller samordnad idé då det gäller att ansöka om dessa medel eller att utveckla grupper för denna målgrupp.

Uppföljning och utvärdering

Professor Thomas Lindstein har följt Ersta Vändpunkten på nära håll och utkommit med tre forskningsrapporter om verksamheten:

”Vändpunkten” Att arbeta med barn till Alkoholister 1995, Unga vid Vändpunkten 1997 samt Vändpunkten – ur barnens och ungdomarnas perspektiv 2003.

Thomas Lindstein skriver i slutordet till sin senaste rapport ” Den barngruppsverksamhet, som för 10 år sedan landade som en främmande fågel på svensk mark uppe på Ersta i Stockholm och som till synes innehöll en del märkliga inslag, är nu för barnen och ungdomarna själva i alla fall, förmodligen något av det mest begripliga, hanterbara och meningsfulla inom svensk social barnavård”.

Frågan om bidrag eller upphandling.

Enligt förvaltningens mening finns det två vägar att gå, för att staden skall kunna knyta till sig verksamhet av det slag som Ersta Vändpunkten bedriver. Det kan ske genom att Ersta Vändpunkten, som idag, får verksamhetsbidrag genom organisations- och föreningsutskottet eller att staden upphandlar denna typ av verksamhet. Oavsett vilken väg man väljer är utgångspunkten kommunens skyldigheter enligt socialtjänstlagen (SoL). Där anges bl.a. följande:

5 kapitlet Särskilda bestämmelser för olika grupper - Barn och unga

”1 § Socialnämnden skall

verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden.

- i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom.
- med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och ungdom som har visat tecken på ogynnsam utveckling.
- aktivt arbeta för att förebygga och motverka missbruk bland barn och ungdom av alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel samt dopningsmedel.
-

SoL 4 kapitlet Rätten till bistånd

”1 § Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.

Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå.

Biståndet skall utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv.”

SoL 3 Kapitlet Socialnämndens uppgifter

”5 § Socialnämndens insatser för den enskilde skall utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar.....”

Sol Kap 2 Kommunens ansvar

5 § Kommunen får sluta avtal med annan om att utföra kommunens uppgifter inom socialtjänsten. Genom ett sådant avtal får en kommun tillhandahålla tjänster åt en annan kommun. Uppgifter som innefattar myndighetsutövning får dock inte med stöd av denna bestämmelse överlämnas till ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ.

Idag ger staden genom organisations- och föreningsutskottet bidrag till stiftelsen Ersta för deras verksamhet Vändpunkten. Detta då man anser att verksamheten är ett viktigt komplement till stadens egna verksamheter och med det uppfyller kriterierna för bidrag. Förvaltningen kan kostatera att juridiska avdelning har slagit fast att inget hinder finns för detta förhållande. I

bidragsgivningen genom verksamhetsbidrag ligger implicit en långsiktighet i synen på verksamheten.

Ansvar för insatser för barn och ungdomar åligger i stor utsträckning stadsdelsnämnderna. Socialtjänstnämndens verksamheter är främst en förstärkning av de lokala insatserna genom tillhandahållande av akut, utrednings och behandlingsplatser.

Upphandling av verksamhet av det aktuella slaget kan göras av respektive stadsdelsnämnd alternativt att stadsdelsnämnder går samman och uppdrar åt exempelvis socialtjänstnämnden att för deras räkning göra en gemensam upphandling.

Det är då inte en självklarhet att Ersta Vändpunkten blir den verksamhet som staden tecknar avtal med.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Sverige har en lång historia av utbrett alkoholmissbruk. De barn som växer upp i familjer där det missbrukas alkohol av en eller båda föräldrarna, en ensamstående förälder eller där den missbrukande föräldern är frånvarande p.g.a. av sitt missbruk är ingen liten marginaliserad grupp.

Vid en genomgång som Precens gjorde 2002 av elever i årskurs 9 svarade 11 procent att de har någon i familjen som de tycker dricker för mycket. Andra siffror säger att två till tre barn i varje klass har någon för dem närstående person som missbrukar alkohol och/eller andra droger.

Idag är det dessutom viktigt att ta hänsyn till ett allt mer tilltagande tablett, drog och blandmissbruk i anslutning till våra barns uppväxtförhållanden.

Ersta Vändpunkten erbjuder med sina barngrupper ett mycket kvalificerat stöd till de barn som ges möjlighet att delta i deras barngrupper. Ersta Vändpunkten är föregångare då det gäller barngruppsverksamhet i hela landet och de har stor nationell betydelse för utvecklingen inom området.

Stockholms stad har fördelen att ha verksamheten i sitt geografiska område vilket är avgörande för gruppverksamheterna. Vad det gäller utbildning av blivande barngruppsledare så skickar kommuner från hela landet personal för utbildningsinsatser.

Förvaltningen har kunnat konstatera att det företrädesvis är på eget initiativ som föräldrar uppsöker verksamheten, för att ge sina barn möjlighet till att känna stöd i sin vardag och verktyg att hantera den livssituation de lever i.

Ersta har idag en kö på 225 personer, samtidigt vittnar liknande verksamheter om att de inte kan fylla sina grupper och att de har svårt att rekrytera deltagare. (Fryshuset samt Maria ungdom.)

Få kontakter med Ersta tas via socialtjänsten och det är lätt att anta att man därför här möter upp en grupp barn som annars inte skulle vara kända och inte heller nås av någon av samhällets hjälpinstanser.

Det är problematiskt att en verksamhet som under så lång tid har varit etablerad och i dag är vida känd, även bland bredare befolkningsgrupper skall vara beroende av årsvisa verksamhetsbidrag. Ersta Vänpunkten har de senaste åren fått en allt mer ansträngd ekonomi. Man har tvingats att flytta till mindre lokaler vid två tillfällen, och man har idag för små lokaler för den verksamhet man bedriver.

Förvaltningen kan dock konstatera att det ligger en långsiktighet i bidragsgivning genom verksamhetsbidrag. I ett upphandlingsförfarande är det givetvis ingen självklarhet att Ersta Vänpunkten skulle upphandlas.

Det är i sammanhanget viktigt och oundvikligt att dra paralleller till verksamheterna Källan som riktar sig till barn till psykiskt sjuka föräldrar samt Bryggan som riktar sig till barn till frihetsberövade som omfattas av samma problematik med osäker finansiering kopplat till årsvisa verksamhetsbidrag.

Ett antal stadsdelar bedriver egen barngruppsverksamhet. Detta är dock i begränsad omfattning och är ofta avhängigt eldsjälar som driver barngrupper som del av annan tjänst t.ex. som socialsekreterare. Därför är verksamheten på Ersta viktig ur ett kunskaps- och kontinuitetsperspektiv.

Mot bakgrund av den kunskap som idag finns om att många barn lever i familjer präglade av missbruk är det viktigt att arbeta vidare med kompetensutveckling i stadsdelarna för att kunna erbjuda barngrupper lokalt.

Det är viktigt att det finns flera olika möjligheter och ”ingångar” till hjälp för de barn som växer upp med missbrukande föräldrar. Verksamheter bör finnas både lokalt i stadsdelarna och inom frivilligsektorn såsom Ersta Vändpunkten.

Sammanfattningsvis konstaterar förvaltningen att Ersta Vändpunkten är en väl fungerande och etablerad verksamhet, som utgör ett viktigt komplement till stadens egna insatser för barn och ungdom. Juridiska avdelningen har, som tidigare angivits, uttalat att det ej finns hinder för att stödja Ersta Vändpunkten med verksamhetsbidrag.

Således föreslår förvaltningen att stadens samarbete med Ersta Vändpunkten även framledes bör ha sin finansiella grund i verksamhetsbidrag genom organisations och föreningsutskottet.